

Miért ítélték halálra? – Tóth Ilona, a 24 éves orvostanhallgató története

Koncz Veronika

2026. 09. 30.

Tóth Ilona 1932. október 23-án született Árpádföldön. Huszonnéggy évvel később, ugyanezen a napon kitört az 1956-os forradalom. Ilona ekkor már végzős orvostanhallgató volt, előtte állt az élet. Fél évvel a sorsfordító napok után azonban halálra ítélték, néhány hónappal később pedig kivégezték. Miért? A kérdésre máig nincs megnyugtató válasz.

Grafika: Balassa Nikoletta

Tóth Ilona a forradalom első napján részt vett a diáktüntetésen, majd jelentkezett a sebesültek ellátására. A november 4-ei szovjet támadás után a Péterfy Sándor Utcai

Kórház Cházár András utcai kisegítő kórházának a vezetője lett, amelyet korábbi nevéről mindenki csak Domonkosként ismert. A betegek és sebesültek kívül befogadta azokat, akiknek Budapesten nem volt hol lakniuk, illetve nem mertek hazamenni.

Bekapcsolódott az ellenállásba is: társaival röpcédulákat készítettek, és helyet biztosított az *Élünk* című illegális újság szerkesztőinek, akik ott állították elő a lap első számát.

A fiatal nőt november 19-én, egy éjszakai razzia során őrizetbe vették. Eredetileg röplapkészítésért tartóztatták le, néhány hét múlva azonban már emberöléssel vádolták.

A „ponyvaregénybe illő” gyilkosság és számos ellentmondás

A hivatalos verzió szerint 1956. november 18-án egy férfit bevitte a Domonkos utcai kórházba, akit többen ávósnek, illetve besúgónak hittek. A vád szerint Tóth Ilona és a kórházban működő ellenállási hálózathoz tartozó társai, Gyöngyösi Miklós és Gönczi Ferenc megölték, mert attól tartottak, hogy lebuktatja az illegális nyomdát.

A férfit előbb megverték, majd a medika megpróbálta túlaltatni, ezt követően benzint és levegőt fecskendezett az ereibe, végül egy bicskával szíven szúrta. A korabeli sajtó szerint *„a magyar büntető igazságszolgáltatásban párját ritkító, ponyvaregénybe illő, brutális gyilkosság történt”*.

A meggyilkolt férfit Kollár Istvánként tartották számon, ám a családtagjai csak fénykép és ruházat révén azonosították. Egy hozzátartozó később egy hiányzó ujjperc alapján ismerte fel, ám az elhunyt ezen fogyatékoságának nincs nyoma a boncolási jegyzőkönyvben. Szúrásnyomokat sem találtak, és a vegyszeti vizsgálatok nem mutattak ki sem altatószert, sem benzint a holttestben.

Kollár eltűnését egy Polgár Erzsébet nevű fiatal nő jelentette a rendőrségen november 20-án. Polgár később Kollár menyasszonyának mondta magát, és azt vallotta, hogy augusztus óta jegyben jártak.

A férfi több rokona azonban nem ismerte a nőt, aki 1956 decemberében már Járz Vilmosnéként tett vallomást.

A vád fontos bizonyítéka volt a szűrőeszköz, ám a vegyészeti vizsgálat szerint az előkerült bicskán nyomokban sem volt vér. Ezt a tényt azonban a tárgyaláson nem ismertették.

A vallomás, amely mindent eldöntött

Tóth Ilona neve a nyomozás kezdetén még fel sem merült. Azt, hogy mi történt a kihallgatásokon, valószínűleg soha nem fogjuk megtudni. Mindenesetre a vád legerősebb bizonyítékai Tóth Ilona és társai beismerő vallomásai lettek. Később az ítélet indoklásában azt állították, hogy a fiatal nő akkor ismerte be a gyilkosságot, amikor szembesült azzal, hogy másokat is vádolnak vele. Ez nehezen egyeztethető össze a kihallgatási jegyzőkönyv tartalmával, amely szerint a medika december 4-én megtört, és önként feltárta a gyilkosság részleteit.

Az iratokat nagy valószínűséggel utólag manipulálták. Kardos János – az orvostanhallgató életéért végsőig küzdő védőügyvéd – egy ilyen ellentmondásra rá is mutatott. A kihallgatási jegyzőkönyvek szerint december 4-én derült fény a gyilkosságra, ezzel szemben már az előzetes letartóztatás elrendeléséről szóló novemberi határozatban is emberöléssel vádolták a medikát, miközben az őrizetbevételkor csak a röplapozásról volt szó.

A periratokból fizikai kényszerre és a fiatal nő lelki-pszichikai megtörésére is következtethetünk, egyértelmű bizonyíték ugyanakkor nincs rá.

Igaz, Kardos Béla, az ügyvéd fia egy 2006-os rádióinterjúban így emlékezett: „Akkoriban a legkülönbébb rémhírek keringtek, többek között az, hogy szkopolaminnal kezelték. (...) Hatására az ember elveszíti az akaratát, azt mondja, amit akarnak. (...) Amikor apám hosszabb ideig, két-három hétig nem találkozott Tóth Ilonával, utána egy teljesen új emberrel találkozott: olyan volt, mint akit kicseréltek.”

Felmerülhet a vádalku lehetősége is. Több jel utal arra, hogy a nyilvános beismerésért cserébe azt ajánlhatták neki, hogy az ügyét „köztörvényesítik”, azaz nem politikai bűncselekménynek minősítik, így elkerülheti a halálbüntetést. Erre épült Kardos János védelmi stratégiája is.

Kép: Fortepan

Egy per, amelyre szüksége volt a hatalomnak

Sok kérdésre ma sincs válasz, de ami biztos, hogy a forradalom leverése után az ingatag lábakon álló Kádár-rendszernek a nyugati baloldal előtt igazolnia kellett a megtorlás szükségességét. Azt, hogy az „ellenforradalom” szabadjára engedte a társadalom „söpredékét”, és ehhez az értelmiség is asszisztált. Tóth Ilona és társainak ügye kapóra jött ehhez.

Hiszen Gönczi dezertált kiskatona, Gyöngyösi pedig – részben koncepciós okok miatt – büntetett előéletű fizikai munkás volt, Tóth Ilona egyetemista. Velük együtt került a vádlottak padjára az Élünk című illegális lap két szerkesztője, Obersovszky Gyula és Gáli József is. A tárgyalás a megtorló perek sorában szinte egyedülálló módon nyilvános volt, a külföldi média, főképp a baloldali elit érdeklődve figyelte az eseményeket.

Az összesen tizenegy vádlottat felsorakoztató ügyben a medikát, Gönczit, Gyöngyösit, valamint a szintén büntetett előéletűnek beállított Kovács Ferenc segéd munkást, Gálit és Obersovszkyt halálra ítélték.

A két író – akikért Albert Camus és Jean-Paul Sartre is szót emelt – halálbüntetését később módosították, Obersovszky életfogytiglant, Gáli tizenöt évet kapott. Az 1960-as évek elején amnesztiával szabadultak. A többi halálos ítéletet azonban végrehajtották, Tóth Ilonát 1957. június 28-án végezték ki.

Mit tudunk ma?

A kutatók a per iratait érdemben a rendszerváltás után kezdték újra vizsgálni. Ennek eredményeként a Fővárosi Bíróság 2001-ben semmissé nyilvánította az 1957-es eljárást.

Ugyanakkor a történészszakma ma sem egységes. Például **Eörsi László** szerint Tóth Ilona és társai a rendkívüli lélektani nyomás és a lebukástól való félelem hatására valóban elkövették a gyilkosságot, amit a vallomásaik belső összhangja és részletgazdagsága igazol. Az érvelése ugyanakkor szinte kizárólag a beismerésekre épít, miközben más bizonyítékok nem támasztják alá a leírtakat.

Más történészek, mint Földváryné Kiss Réka, M. Kiss Sándor és Szokolczai Attila ezzel szemben úgy vélik, hogy a periratok a kádári megtorló gépezet tudatos hamisítványai, és a vádlottak nem követhették el úgy a gyilkosságot, ahogy az a dokumentumokban megjelenik.

Álláspontjukat az elégséges tárgyi bizonyítékok hiánya és az iratok súlyos ellentmondásai támasztják alá. Noha a vádlottak megtörésének körülményei máig tisztázatlanok, okkal feltételezik, hogy a korszak kegyetlen vallatási módszereinek ezek áldozatául.

Ma sem tudjuk teljes pontossággal, hogy mi történt a Domonkos utcai kórházban 1956 novemberében. Azt viszont igen, hogy a medika és társainak bűnösségét egy olyan perben mondták ki, amelynek bizonyítékai máig vitatottak. Történetük része volt annak a könyörtelen megtorlásnak, amely több száz ártatlan embert küldött a halálba.

Szakértő: Földváryné Kiss Réka történész-néprajzkutató, a NEB elnöke

Támogatott tartalom

A cikk a Nemzeti Emlékezet Bizottságával együttműködésben készült.

NEB

NEMZETI EMLÉKEZET BIZOTTSÁGA